

О. Остапенко

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
д-р юрид. наук, проф.
кафедри адміністративного та інформаційного права

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

© Остапенко О., 2016

Проаналізовано стадії розгляду справ про військові адміністративні правопорушення на підготовчому етапі з урахуванням вимог чинного адміністративного законодавства та практики діяльності судових органів (суддів), що уповноважені розглядати ці справи.

Ключові слова: адміністративне провадження, військові адміністративні правопорушення, стадія, суд, суддя.

А. Остапенко

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАССМОТРЕНИЯ ДЕЛ О ВОИНСКИХ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ

В статье осуществлен анализ стадии рассмотрения дел о воинских административных правонарушениях на подготовительном этапе с учетом требований действующего административного законодательства и практики деятельности судебных органов (судей), которые уполномочены рассматривать эти дела.

Ключевые слова: административное производство, воинские административные правонарушения, стадия, суд, судья.

О. Ostapenko

SOME QUESTIONS CONSIDERATION OF AFFAIRS ABOUT MILITARY ADMINISTRATIVE OFFENSES

The article analyzes the stages of proceedings on military administrative violations in the preparatory phase considering of the requirements of current legislation and administrative practices of the judiciary (judges), authorized to consider the cases.

Key words: administrative proceedings, military administrative offenses, stage, court, judge.

Постановка проблеми. Законодавче закріплення в Кодексі України про адміністративні правопорушення окремої глави 13-Б “Військові адміністративні правопорушення” вимагає від посадових осіб, що уповноважені складати протоколи про вчинені військові адміністративні правопорушення, від судових органів (суддів), які уповноважені розглядати цю категорію справ, дотримання процедур, передбачених адміністративним процесом. З урахуванням особливого статусу суб’єкта, що вчинив військове адміністративне правопорушення (військовослужбовці та прирівняні до них особи), а також суспільно небезпечних дій, що вчиняються, доцільно з цих позицій розглянути теоретичні й практичні питання в частині підготовки справи про військове адміністративне правопорушення до розгляду та прийняття щодо неї рішення.

Аналіз дослідження проблеми. Зміст теоретичних напрацювань та результати юрисдикційної діяльності органів (посадових осіб), що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, сприяють висвітленню питань, пов'язаних з підготовкою до розгляду справи про адміністративне правопорушення. Вказані питання знайшли відображення у наукових працях О. М. Бандурки, М. М. Бедрія, В. Бергманна, Ю. П. Битяка, І. Л. Бородіна, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, П. П. Пилипчука, М. М. Тищенко та інших.

Мета статті. Проаналізувати сутність елементів підготовки до розгляду справи про військове адміністративне правопорушення, а також гарантії процесуального захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів, що притягаються до адміністративної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Розгляд справи про військове адміністративне правопорушення та прийняття рішення щодо неї є однією зі стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення. В межах цієї стадії та на етапах її реалізації виявляються ознаки, характерні для юрисдикційної діяльності органів (посадових осіб), що мають повноваження їх здійснювати. М. М. Бедрій, досліджуючи діяльність копних судів на українських землях у XIV–XVIII ст., зазначає, що стадія розгляду кримінальної справи розпочиналася “горячою копою”. Ця стадія була і попереднім розслідуванням, і прийняттям стосовно неї рішення щодо виявлених доказів у справі [1, с. 158–160].

Значення стадії розгляду справ про адміністративні правопорушення, як вважає професор В. К. Колпаков, визначається тим, що саме на цій стадії приймають акт, в якому компетентний орган офіційно визнає громадянина винним або невинним і визначає міру відповідальності [2, с. 208]. Саме на стадії розгляду справи про адміністративні правопорушення, за словами професора І. Л. Бородіна, перевіряється коефіцієнт корисної дії адміністративно-юрисдикційних норм. Перевіряють обґрунтованість законодавчого визначення адміністративної відповідальності за конкретний адміністративний проступок [3, с. 134]. Професор О. В. Кузьменко переконливо доводить, що на стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення вирішуються найважливіші завдання цього провадження: встановлення винних; забезпечення правильного застосування законодавства; використання справедливих засобів впливу [4, с. 164]. Аналогічну думку з цього приводу мають автори підручника “Адміністративний процес” О. М. Бандурка, М. М. Тищенко [5, с. 171].

Авторський колектив підручника “Адміністративне право” (керівник професор Ю. П. Битяк) вважає, що стадія розгляду справи про адміністративні правопорушення і винесення у справі постанови полягає в тому, що компетентний орган (посадова особа) проводить остаточне розслідування справи і дає правову оцінку діям особи, яку позначено в протоколі як таку, що притягується до адміністративної відповідальності [6, с. 224].

Іноземні фахівці у галузі адміністративного права стадію розгляду справи про адміністративне правопорушення вважають головною стадією, оскільки в цей час приймають постанову про визнання суб'єкта винним у вчиненні адміністративного правопорушення та призначають міри адміністративного покарання [7, с. 482]. Крім того, стадія розгляду справи про адміністративне правопорушення передбачає оцінку зібраних матеріалів про правопорушення та правопорушника [8, с. 82]. Саме на цій стадії під час розгляду справи про адміністративне правопорушення яскраво проявляється сутність адміністративно-юрисдикційної діяльності суддів, компетентних органів і посадових осіб [9, с. 188].

Підсумовуючи викладені думки щодо стадії розгляду справи про адміністративні правопорушення, звернемо увагу на те, що автори характеризують її як основну, сутність процесуальних етапів якої визначається діями уповноважених на це органів (посадових осіб) з метою вивчення та оцінювання доказів у справі, визнання особи винною (невинною) у вчиненні адміністративного правопорушення та прийнятті рішення щодо справи. Крім того, розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення щодо неї рішення тісно пов'язані не лише зі стадією порушення справи, але й зі стадією виконання постанови у справі.

На стадії розгляду справи про військове адміністративне правопорушення відбувається реалізація / застосування матеріальних і процесуальних норм КУпАП, що свідчить не лише про їхню дію та ефективність, але й про наявність адміністративно-деліктного процесу. Внутрішня структура чи побудова стадії розгляду справи про військове адміністративне правопорушення є аналогічною за змістом під час розгляду інших адміністративних правопорушень, хоча треба брати до уваги специфічний суб'єкт вчинення протиправних дій (бездії) – військовослужбовця та його адміністративно-правовий статус. Професор В. М. Горшенев свого часу писав, що структуру конкретної стадії утворює сукупність дій (елементів “клітин”), які вчиняє особа, що веде процес, перед якою поставлена мета вирішити комплекс завдань, притаманних цій стадії [10, с. 146]. Не викликає заперечень поділ стадії розгляду адміністративного правопорушення на етапи / частини, до яких можна зарахувати:

- 1) підготовку до розгляду адміністративної справи;
- 2) аналіз зібраних матеріалів та обставин вчинення протиправних дій (без дії);
- 3) прийняття постанови про адміністративне правопорушення;
- 4) доведення постанови до зацікавлених учасників адміністративного провадження (особа, що притягається до адміністративної відповідальності, її законний представник, юридична особа, потерпіла особа та її представники) [11, с. 197].

Автори навчального посібника “Адміністративно-деліктний процес” В. В. Гордєєв, В. К. Колпаков пропонують оригінальні за змістом додаткові етапи стадії розгляду справи про адміністративні правопорушення. Це і доказування у справі, установлення даних про особу правопорушника та процесуальне оформлення результатів розслідування [12, с. 158–164]. Звертаємо увагу на те, що всі етапи розгляду справи про військові адміністративні правопорушення взаємообумовлені та поєднані між собою, хоча кожен з них і має окреме завдання, але одну мету – прийняти об'єктивне і справедливе рішення щодо справи.

Розгляд справи про військове адміністративне правопорушення на вказаних етапах повинен відбуватися з дотриманням законності на засадах рівності громадян (ст. 248 КУпАП), відкритості (ст. 249 КУпАП) з урахуванням процесуального статусу учасників провадження у справі. Етап підготовки до розгляду справи про військове адміністративне правопорушення суддя розпочинає, керуючись вимогами ст. 245 КУпАП, на що звертає увагу Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про окремі питання, що виникають при застосуванні судами положень ст. 276 КУпАП місця розгляду справи про адміністративне правопорушення” від 11 червня 2004 року № 11. Розглядаючи справу про адміністративне правопорушення, суддя повинен своєчасно і всебічно, повно й об'єктивно з'ясувати обставини справи і вирішити її точно відповідно до закону [13, с. 11]. Згідно з вимогами ст. 278 КУпАП суддя з'ясовує підвідомчість розгляду справи про військове адміністративне правопорушення. Відповідно до ст. 221 КУпАП судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про військові адміністративні правопорушення, передбачені ст. 172-10 – 172-20 КУпАП. Це: відмова від виконання наказу або інших законних вимог командира (начальника) – ст. 172-10 КУпАП; самовільне залишення військової частини або місця служби – ст. 172-11 КУпАП; необережне знищення або пошкодження військового майна – ст. 172-12 КУпАП; зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем – ст. 172-13 КУпАП; перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень – ст. 172-14 КУпАП; недбале ставлення до військової служби – ст. 172-15 КУпАП; бездіяльність військової влади – ст. 172-16 КУпАП; порушення правил несення бойового чергування – ст. 172-17 КУпАП; порушення правил несення прикордонної служби – ст. 172-18 КУпАП; порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, – ст. 172-19 КУпАП; розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями – ст. 172-20 КУпАП.

Але важливо пам'ятати, що на підготовчому етапі розгляду справи про військове адміністративне правопорушення військовослужбовець, що обвинувачується у вчиненні протиправних дій, фактично не реалізує своє право на захист, оскільки процесуальні відносини між обвинуваченим і суддею ще не виникли, він знайомиться з обвинуваченням “заочно”. Зазначимо, що саме на етапі підготовки справи до розгляду особа, обвинувачувана у справі, має право заявити про

відвід судді, якщо існуватимуть обставини, що можуть негативно вплинути на прийняття рішення щодо справи. Це стосується судді, родичі якого є учасниками провадження у справі (потерпілі, законні представники, захисники, експерти, перекладачі та інші).

Суддя у цьому випадку повинен заявити самовідвід щодо розгляду цієї справи, що є додатковою підставою для захисту прав і законних інтересів особи, яка обвинувачується у вчиненні військового адміністративного правопорушення. Ще в давнину римські юристи дотримувалися правила *nemo iudex in causa* – ніхто не може бути суддею у власній справі. На етапі підготовки справи до розгляду суддя зобов'язаний розглянути наявні клопотання стосовно особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, що є додатковою підставою для прийняття справедливого рішення у справі.

Ознайомлюючись з матеріалами справи про адміністративне правопорушення, суддя має право провести огляд доказів, допитати свідків, експертів та використати необхідні документи [14, с. 130]. Крім того, суддя повинен звернути увагу на можливі обставини, що виключають розгляд справи (ст. 247 КУпАП). Так, складений протокол про військове адміністративне правопорушення та інші матеріали можуть свідчити про відсутність події та складу адміністративного правопорушення, а також про неосудність особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність, про вчинення дії особою в стані крайньої необхідності, про видання акта амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення, про скасування акта, який встановлює адміністративну відповідальність, про закінчення на момент розгляду справи строків, передбачених статтею 38 КупАП, та про інші обставини.

Згідно з вимогами ст. 280 КУпАП суддя повинен під час розгляду справи про військове адміністративне правопорушення з'ясувати сам факт вчинення протиправних дій чи бездіяльності, чи винна особа у вчиненні цих дій, чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, та інші обставини, які впливають на об'єктивний розгляд справи та прийняття щодо неї рішення. Для прикладу, Інструкція з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі (розділ 2, пункт 3), передбачає широкий перелік вимог, які потрібно виконувати, складаючи відповідний протокол про адміністративне правопорушення [15].

Серед науковців ще продовжуються дискусії щодо переліку обтяжуючих обставин вчинення адміністративного правопорушення (вичерпний або приблизний перелік). Згідно зі ст. 35 КУпАП законодавець визначив шість обставин, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, тобто існує їх чіткий перелік. З боку законодавця це викликано тим, що:

- 1) облік передбачених в КУпАП обтяжуючих обставин сприяє об'єктивнішій оцінці протиправних дій чи бездіяльності;
- 2) наявність конкретизованих обтяжуючих обставин забезпечує і загальне, й індивідуальне запобігання вчиненню адміністративних правопорушень;
- 3) адміністративне правопорушення вчиняє спеціальний суб'єкт (у нашому випадку – військовослужбовець та інші прирівняні до нього особи);
- 4) окремі обставини, що обтяжують вчинення адміністративно-карних дій, сприяють у визначенні додаткової характеристики особи правопорушника (вчинення правопорушення у стані сп'яніння).

До обставин, що характеризують адміністративне правопорушення, належать: продовження протиправної поведінки; втягнення неповнолітнього в правопорушення; вчинення правопорушення групою осіб. Обставини, які характеризують ситуацію, в якій вчиняються протиправні дії: вчинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин. Для військового адміністративного правопорушення обтяжуючими обставинами є: вчинення протиправних дій під час несення прикордонної служби та виконання інших військово-службових завдань.

Сьогодні в адміністративному законодавстві України використовується класифікація обставин, які обтяжують відповідальність, з умовним поділом на дві групи, що характеризують протиправне діяння чи бездіяльність, а також особу правопорушника. Складовою частиною

підготовки до розгляду справи про військове адміністративне правопорушення є з'ясування – чи правильно складено протокол та інші матеріали справи про адміністративне правопорушення. Чинне адміністративне законодавство України (ст. 251 КУпАП) передбачає, що протокол про адміністративне правопорушення складають уповноважені на те посадові особи. Разом з тим, законодавець не закріпив строків складання протоколу про вчинене адміністративне правопорушення.

На практиці протокол про адміністративне правопорушення, як правило, складають негайно після затримання правопорушника. Однак у деяких випадках потрібно з'ясувати додаткові обставини вчинення протиправних дій чи бездіяльності (наприклад, у разі знищення або пошкодження військового майна – ст. 172-12 КУпАП), коли виникає потреба у проведенні адміністративного розслідування вчинених протиправних дій чи бездіяльності особи. У такому разі протокол про адміністративне правопорушення складають після вчинення необхідних у конкретному випадку процесуальних дій. З урахуванням того, що протокол про адміністративне правопорушення надсилається для розгляду у триденний строк (ст. 257 КУпАП), у окремих випадках, протокол оформляється упродовж двох днів.

Зазначимо, що складення протоколу про військове адміністративне правопорушення з порушенням строків є підставою для визнання його недійсним, а справа може бути припинена. Протокол про адміністративне правопорушення є підсумковим процесуальним документом, у якому відображено та закріплено дані про особу правопорушника, його права, юридично значущий факт вчинення протиправних дій, а також висновок посадової особи, яка склала протокол про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності.

Після складення протоколу про військове адміністративне правопорушення особа визнається винною у його вчиненні, набуваючи певних юридичних гарантій і прав щодо свого захисту. Це:

- право знати, у вчиненні яких протиправних дій чи бездіяльності та на яких підставах особа обвинувачується;
- право знати свої права та обов'язки (ст. 268 КУпАП);
- право на ознайомлення з протоколом про військове адміністративне правопорушення;
- право на підпис або відмову від підпису протоколу про правопорушення;
- право на отримання копії протоколу про адміністративне правопорушення;
- право надавати свої пояснення та зауваження щодо складеного протоколу.

Зауважимо, що значна частина із названих прав особи, яку визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, може бути реалізована лише за умови особистої присутності під час складання протоколу. Якщо особа ухиляється від участі в оформленні протоколу, це означає і відмову від реалізації своїх прав. Дискусійним залишається питання в частині відмови винної особи в отриманні протоколу про адміністративне правопорушення та порядку дій з цього приводу суб'єктів, що уповноважені на оформлення протоколу. Доцільно надіслати копію протоколу про адміністративне правопорушення за місцем проживання особи у триденний термін. Невиконання цієї умови створює можливості для зловживання з боку посадових осіб, що мають повноваження на оформлення протоколів про військові адміністративні правопорушення (наприклад, введення в оману осіб, стосовно яких складено протокол про необов'язковість отримання копії протоколу, існує можливість внесення виправлень до протоколу після його складання чи повної фальсифікації протоколу на підставі того, що винна особа відмовилася його підписувати). Це спричинено тим, що запис про відмову винної особи в отриманні копії протоколу уповноважена особа має право вносити самостійно.

Оповіщення осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду є одним із важливих елементів підготовки до розгляду справи про військове адміністративне правопорушення. Належне оповіщення особи, щодо якої здійснюється провадження у справі про військове адміністративне правопорушення, передбачає вручення повістки не пізніше як за три доби до дня розгляду справи (ст. 277-2 КУпАП). Термін “належне оповіщення особи” не закріплено у вказаній статті. Ми вважаємо, що змістова частина цього терміна повинна передбачати використання сучасних можливостей для своєчасного оповіщення особи про розгляд адміністративної справи (повістка, повідомлення з використанням засобів зв'язку та інше). Такий підхід сприятиме:

своєчасному ознайомленню особи з матеріалами справи; участі особи у розгляді справи; даванню пояснень особою щодо суті вчиненого правопорушення; заяви особою клопотань; можливості задавати запитання учасникам провадження у справі; отриманню юридичної допомоги від адвоката та інше.

Звернемо увагу на те, що місце розгляду справи про військове адміністративне правопорушення потребує додаткового пояснення з урахуванням особливостей та суспільної небезпеки його вчинення. Стаття 276 КУпАП передбачає розгляд справи про адміністративне правопорушення за місцем його вчинення. Стосовно розгляду військових адміністративних правопорушень місцем їх вчинення можна вважати розташування військової частини, військового об'єкта (на умовах постійної дислокації військового підрозділу). Додаткового пояснення потребує ситуація, коли особовий склад військової частини виконує завдання за межами її постійної дислокації. Вважаємо, що труднощі з належним оповіщенням, які виникають у військовослужбовця, що обвинувачується у вчиненні військового адміністративного правопорушення, не повинні мати для нього негативних наслідків. Відкладення розгляду справи про військове адміністративне правопорушення повинно бути зафіксоване в протоколі про адміністративне правопорушення.

Висновки. Узагальнюючи аналіз питань, пов'язаних здебільшого з підготовкою до розгляду справи про військове адміністративне правопорушення, доцільно зробити певні висновки:

1. Порядок провадження у справах про військові адміністративні правопорушення визначено КУпАП (ст. 246) з урахуванням принципів провадження та обставин, які пом'якшують (ст. 34 КУпАП) чи обтяжують (ст. 35 КУпАП) відповідальність або виключають провадження у справі про адміністративне правопорушення (ст. 247 КУпАП).

2. Стадія розгляду справи про військове адміністративне правопорушення є не лише основною серед інших стадій провадження, але й взаємопов'язана з ними процесуальними діями, за допомогою яких реалізується зміст інших стадій провадження.

3. Етап підготовки до розгляду справи про військове адміністративне правопорушення з боку осіб, органів (суддя, суд), що уповноважені розглядати справи (ст. 172-10 – 172-20 КУпАП), реалізується відповідно до вимог ст. 278 КУпАП.

4. Захист прав особи, яка обвинувачується у вчиненні військового адміністративного правопорушення, повинен бути забезпечений на всіх стадіях (етапах) адміністративного провадження згідно з вимогами чинного адміністративного законодавства та Конституції України.

1. Бедрій М. М. *Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження: монографія* / Мар'ян Бедрій. – Львів: Галицький друкар, 2014. – 264 с.
2. Колпаков В. К. *Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб.* / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с. – *Бібліогр.:* с. 247–254 с.
3. Бородін І. Л. *Адміністративно-юрисдикційний процес: монографія.* – К.: Алерта, 2007. – 184 с.
4. Кузьменко О. В. *Курс адміністративного процесу: навч. посіб.* / О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 208 с.
5. Бандурка О. М., Тищенко М. М. *Адміністративний процес: підручник для вищих навч. закл. – Рос. мовою.* – К.: Літера ЛТД, 2001. – 336 с.
6. *Адміністративне право: підручник* / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. – Х.: Право, 2010. – 624 с.
7. *Адміністративное право России: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности 030501 “Юриспруденция”* / под ред. П. Н. Кононова, В. Я. Кикотя, И. Ш. Килясханова. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2008. – 559 с.
8. *Административная ответственность: учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по специальности 030501 “Юриспруденция”* / А. И. Стахов и др.; под ред И. Ш. Килясханова, А. И. Стахова. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2007. – 144 с.
9. Шатов С. А. *Административная юрисдикция (на примере деятельности органов государственного пожарного надзора).* – СПб.: Издательство Р. Асланова “Юридический центр Пресс”, 2008. – 267 с.
10. *Теория юридического процесса* / под общей ред.

проф. В. М. Горшенина. – Харьков : Изд-во при Харьковском гос. ун-те издат. объединения “Вища школа”, 1985. – 191 с. 11. Адміністративно-правове забезпечення діяльності транспорту України : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. – Львів: Льв. ДУВС, 2011. – 600 с. 12. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний процес : навч. посіб. / В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв. – Х. : Харків юридичний, 2012. – 228 с. 13. Судова практика Верховного Суду України у справах про адміністративне правопорушення / за заг. ред. П. П. Пилипчука. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – 328 с. 14. Административно-процессуальное право Германии = *verwaltungsrechtsschutz in Deutschland*: Закон об административно-судебном производстве; Законодательство об исполнении административных решений : пер. с нем. / В. Бергманн введ. сост. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 288 с. – (Серия “Германские и Европейские законы” ; Кн. 4). 15. Інструкція з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2015. – 52 с.

REFERENCES

1. Bedriy M. M. *Kopni sudy na ukrayins'kykh zemlyakh u KhIV-KhVIII st. : istoryko-pravove doslidzhennya: monohrafiya [Dig courts in the Ukrainian lands in the fourteenth and eighteenth centuries : Historical and legal research]*, Lviv, Halyts'kyi drukar Publ, 2014, 264 p. 2. Kolpakov V. K. *Administratyvna vidpovidal'nist' (administratyvno-deliktne pravo) : navch. posib. [Administrative responsibility (administrative and tort law)]*, Kiev, Yurinkom Inter Publ, 2008, 256 p. 3. Borodin I. L. *Administratyvno-yurysdyktsiynny protses : Monohrafiya [Administrative-jurisdictional process]*, Kiev, Alerta Publ, 2007, 184 p. 4. Kuz'menko O. V. *Kurs administratyvnoho protsesu: navch. posib. [The course of the administrative process]*, Kiev, Yurinkom Inter Publ, 2012, 208 p. 5. Bandurka O. M., Tyshchenko M. M. *Administrativnyj process. Pidruchnyk dlya vyshchykh navch. zak. [The administrative process]*, Kiev, Litera LTD Publ, 2001, 336 p. 6. *Administratyvne pravo : pidruchnyk / Yu. P. Bytyak (ker. avt. kol.), V. M. Harashchuk, V. V. Bohuts'kyi ta in.; za zah. red. Yu. P. Bytyaka, V. M. Harashchuka, V. V. Zuy [The administrative law]*, Kharkiv, Pravo Publ, 2010, 624 p. 7. *Administrativnoe pravo Rossii: uchebnik dlja studentov vuzov obuchajushhihsja po special'nosti 030501 "Jurisprudencija" / Pod red. P. N. Kononova, V. Ja. Kikotja, I. Sh. Kiljashanova [The administrative law Russia]*, Moscow, JuNITI-DANA: Zakon i pravo Publ, 2008, 559 p. 8. *Administrativnaja otvetstvennost': ucheb. posobie dlja studentov vuzov obuchajushhihsja po special'nosti 030501 "Jurisprudencija" / A.I. Stahov i dr.; pod red I.Sh. Kiljashanova, A.I. Stahova [The administrative responsibility]*, Moscow, JuNITI-DANA: Zakon i pravo Publ, 2007, 144 p. 9. *Shatov S. A. Administrativnaja jurisdikcija (na primere dejatel'nosti organov gosudarstvennogo pozharnogo nadzora) [Administrative jurisdiction (for example, the activities of the State Fire Safety Inspectorate)]*, Saint Petersburg, Izdatel'stvo R. Aslanova "Juridicheskij centr Press" Publ, 2008, 267 p. 10. *Teorija juridicheskogo processa / Pod obshhej red. prof. V. M. Gorshenina [The theory of the legal process]*, Kharkov, Izdat. pri Har'kovskom gos. un-te izdat. obedinenija "Vyshcha shkola" Publ, 1985, 191 p. 11. *Administratyvno-pravove zabezpechennja diyal'nosti transportu Ukrayiny : navchal'nyy posibnyk / za zah. red. O. I. Ostapenko [Administrative and legal support of Transport of Ukraine]*, Lviv, L'v. DUVS Publ, 2011, 600 p. 12. Kolpakov V. K., Hordyeyev V. V. *Administratyvno-deliktnyy protses: Navchal'nyy posibnyk [The administrative tort process]*, Kharkiv, Kharkiv yurydychny Publ, 2012, 228 p. 13. *Sudova praktyka Verkhovnoho Sudu Ukrayiny u spravakh pro administratyvne pravoporushennja / Za zah. red. P. P. Pylypchuka [Litigation in the Supreme Court of Ukraine on administrative offenses]*, Kiev, Kontsern "Vydavnychyy Dim "InYure" Publ, 2007, 328 p. 14. *Administrativno-processual'noe pravo Germanii [The Administrative Procedural Law in Germany]*, Moscow, Volters Kluver Publ, 2007, 288 p. 15. *Instruktsiya z oformlennja politseys'kymy materialiv pro administratyvni pravoporushennja u sferi zabezpechennja bezpeky dorozhn'oho rukhu, zafiksovani ne v avtomatychnomu rezhymi [Instructions police registration materials on administrative violations in the field of road safety, not recorded automatically]*, Kiev, Palyvoda A. V. Publ, 2015, 52 p.